

Een Beltrums huwelijkscontract uit 1780¹

Bennie te Vaarwerk

In het archief van de Huizen Nettelhorst en De Heest in het kerspel Lochem, bevinden zich archivalia afkomstig van de eerste burgemeester van de gemeente Eibergen, mr. P.R.J.W. van Heeckeren. Deze was daarnaast ook secretaris van die gemeente, lid van de Staten van Gelderland en notaris in Eibergen. Waarschijnlijk vanuit die laatste hoedanigheid heeft hij inzage gehad in archivalia die klanten aan hem gegeven hebben ten behoeve van de ene of andere notariële handeling. De originele stukken kwamen uiteindelijk terecht in zijn particuliere archief, dat na zijn dood in 1835 kennelijk werd opgeslagen in bovengenoemd huisarchief.

Een van die stukken betreft het originele huwelijkscontract tussen Jan Hindrick Boomers op Boomers of den Boomert in het schependom Groenlo en Diena Neikamp (Nijkamp), gesloten op het erve Bomers aldaar op 7 januari 1780. Contracten als deze zijn meestal terug te vinden in de archieven van de desbetreffende boerderijen. Minder vaak zal men ze aantreffen in de archieven van de rechtbanken van vóór 1811. Het geschrift verraadt dat er geen schoolmeester of andere netschrijver aan te pas is gekomen. Vooral de moeilijke en vreemde woorden werden opgeschreven zoals men ze toen hoorde. Dat begint al met de aanhef, 'In noomiine cantissiimaTriiniitas, amen', waar juist 'in nomine sanctissima Trinitatis, amen' had moeten staan². Deze (middeleeuws aandoende) aanhef duidt erop dat we hier te doen hebben met een huwelijkscontract tussen twee katholieke personen. Dat kan ook bijna niet anders want de stad en het platteland van Groenlo (inclusief Beltrum en Lichtenvoorde) was na de Reformatie overwegend katholiek gebleven. De opbouw van het contract wijkt niet af van wat we elders tegenkomen. Het bijzondere zit hem vooral in de inhoud. In de eerste plaats is het niet de oudste zoon die trouwt en opvolgt, maar een jongere zoon. Dat blijkt uit artikel 6, waarin een compensatieregeling getroffen wordt voor doen van afstand van diens eerstgeboorterecht op de erfopvolging, maar ook een regeling voor het geval het samenwonen onder één dak van het jonge paar met de vrijgezelle oudste broer op een mislukking zou uitlopen. Dat was een bepaald niet ondenkbeeldig en is ook vooruitstrevend te noemen.³ De oudste broer werd nadrukkelijk bevoordeeld met vaste eigen inkomsten gedurende 25 jaar (artikel 7). Bij zijn overlijden vervielen de bezittingen aan de erfopvolger. Veel voorkomend was de volgende bepaling, dat de (ongetrouwde) kinderen verzorgd werden door de gehuwde broer, in geval van ziekte en anderszins.

Het huwelijkscontract legt aanzienlijke beperkingen op aan de mogelijkheden van de jongelui om op het erf hun gang te gaan. Indachtig het gezegde 'Kleedt oew neet oet veurdat i-j noar bedde gaot', hielden de (schoon)ouders de hand aan de ploeg. Zij bepaalden het moment van overdracht van het bedrijf. De zoon en schoondochter waren 'slechts' knecht en meid totdat ze het bedrijf overnamen. Wanneer het zo ver was, moesten de jongelui de andere broers en zuster uitkopen, o.a. met een (bruids-)koe of de geldelijke waarde daarvan (artikel 3). Ook voor de zuster Maria werd een afzonderlijke regeling getroffen, alsmede voor de moeder na het overlijden van de vader. Het

¹ Gelders Archief, *Huizen Nettelhorst en De Heest*, inv.nr. 212. Origineel, op papier.

² In nomine Sanctissima Trinitatis: in de naam van de Heilige Drie-eenheid.

³ In 1959 verscheen van de hand van dr. G.A. Kooy onder de titel *De oude samenwoning op het nieuwe platteland*, een studie over dit toen nog veelvuldig voorkomen van het (gedwongen) onder één dak samenwonen van meerdere generaties en de problemen die dat voortbracht.

contract regelde minstens zoveel over de rechten van ouders en andere kinderen als over de rechten van het bruidspaar.

Bijlage: transcriptie van het huwelijkscontract.

In noomiine cantissimaTriiniitas, amen,

Kennelij[k] zij een ieeder minnelijk myts desen, hoe dat op huden dato ondergeschreeven ter eeren Gods almaghtigh en tot verplantinge⁴ des menselijken geslaghte, ten overstan van weedersijts ouders, vriden en naabers en naaste bloetverwanten en dese ankoomende eeluiden en wettelick houwelijk is beraamt en beslooten, gelijk geschiet is mits des[en], tusschen den deughsaame jongelinck Jan Hindrick Boomers, zoone van Garrit Boomers en Diena Neikamp nogh in leven, eeluiden, ter eener zijde, als bruidegom, en de eerbaare jonge doghter Geertjen te Boght, doghter van overleedene Jan te Boght en Johanna Buitinck, en door toestemminge van haar stiefvader, Jan Spilmans, ter ander zijde, als bruit, op condiitsie en maaniere als volght:

Eerstelijc zoo willen en zullen zigh dese gemelde eeluiden naa drie voorgaande kerkelijke proocoolamaatsin⁵ zygh neemen en trouwen eerkennen zygh voor hunne eghte eegaade beddegenooten, bewijzen de eene den anderen alle erlijke liefde en trouwe, goede affectie en helpen zyg lief en leedt te saamen draagen, niet van malkanderen te scheiden dan door middel des naatuirlijke dood, waarvoor wij hoopen dat God haar nogh lange believe te verhoeden tot saaligheid. En de bruit zal haar verblief neemen bij haaren geliefde bruidegom op het goet Boomers onder den scheependom Grondelo⁶, buerschap Swolle.

Ten 2. Diens volght, zoo brenghet den bruidegom an tot een support en opstansy des houwelicks, al hetgeen hij voor tegenwoordigh heeft en besit en wat hem vorder aneerven en ansterven kan, een teegendeel, zoo brenghet de bruit an tot onderstant des houwelick, al hetgeene zij voor teegenwoordigh heeft en besit, te weeten naaberlijke uitreidinge⁷ te weeten: kiste, bedde en een koe⁸ en 100 caaroolii guldens en wat haar verder an en kan treden, daarmede in zaamenwinninge en verkoopen verlos.

Ten 3. Is het ook voorbehouden dat bruidegoms ouders zullen bouwen, zoo lange als het haar belieft, en wanneer zij de bouwerije niet langer belieft te houden, zoo zullen bruidegom en bruit gehouden weesen om die bouwerije anvatten, met desen bedingh, dat bruidegom en bruit voor de voorschreeven bouwerije zullen uitkeeren an de vier nabeschreven kinder, te weeten Garrit Jan, Jan Beerent, Maria en Derk, an iders 50 daler en eene koe ofte iders 100 gulden en geene koe. Dat sullen de kinder an haaren keur⁹ hebben.

⁴ voortplanting

⁵ proclamatie

⁶ Groenlo. Het schependom is het stadsrechtgebied buiten de muren.

⁷ uitzet

⁸ De bruidskoe, later alleen folklore, maar hier nog van wezenlijk (economisch) belang voor het levensonderhoud.

⁹ keuze

Ten 4. Is het niet ondinstigh geaght, dat zoo lange als de bruidegoms ouders de bouwerie hebben, zoo zal de bruidegom jaarlick voor zijn arbeit genieten de opkomste van een half molders saat als de garve daaruit is en hij magh ook ses schaapen bij de kudde hebben en ook behoerlick linnen genieten, en de bruit zal jarlicks saaien een spint lien¹⁰ en in het huis meede bearbeiden tot gaaren toe en ook behoerlick linnen. En wanneer als de bruidegom en de bruit de bouwerie hebt, zoo zullen de bruidegoms ouders weeder genieten gelick bruidegom en bruit genooten hebben.

Ten 5. Is het ook niet ondinstigh geaght en recht voor goed gekent, dat bruidegom en bruit zigh [onleesbaar] ...t om sigh het goet te maaken, soo veere zij besitten, op die langs leevende en zoo het God behaagde, dat zij allebeide kwaamen te sterven zonder liefserve, zoo zal het weeder na beiden kanten gaan.¹¹

Ten 6. Is het ook voor vast gestelt, dat des bruidegoms ouste broer Garrit voor zijn afstant en voor zijn part tegen de bouwerie zal hebben te trecken een stuck lant, voort als eygenaar in den Beltrumsen Es bij den Haasenpaal, groot 2 en een half scepels saat, en als het gefiel, dat hij zigh niet met den bruidegom en bruit konde verdraagen, dat hij groote reiden hadde om uit te gaan, zoo zullen bruidegom en bruit nogh an haaren ousten broer geeven eene koe en bedde met zijn toebehoor.

Ten 7. Zoo is het ook met reeden voorbehouden dat bruidegoms ouste broer jarlijk voor zijn arbeit genieten 10 gl. en 6 schaape bij de kudde en behoerlick linnen en schoene en vrij hofgelt en vrij sniderloon. En de 10 gulden zullen duiren 25 jaaren naadat de ouders de bouwerie hebbet overgeset en dan kunne zij weeder nuwes ackerdeeren¹². Maar als Garrit daar kooft te sterven, zoo zal het goet ook voor bruidegom en bruit verblijven.

Ten 8. Is het ook voorbehouden dat de ongetroude kinder den vrien inganck zullen hebben in gesontheit en kranckheit, maar als die daar te huis zien, dan zullen zij ook huisbeste meede bearbeiden.

En bruidegoms suster Maria zal ook nogh bedden hebben te profyteren. Is het dat de ouders haar die kunt besorgen, dan zullen bruidegom en bruit nogh gehouden weesen an Maria de bedden te geeve en zij zal ook het naaien leeren en, want¹³ zij te huis is, ook voor de huishouinge arbeiden.

Maar het stuck lant in de Neyenkamp, dat zal na doode van bruidegoms ouders an bruidegom en bruit verbliven, want het hoort bij de bouwerie.

En want de vader van den bruidegom eer kwaam te sterven, zoo zal de moeder dan nogh de halve opkomste trecken van het voorschrieven stuck lant.

Dit van beide partijen bevredight en in de minne overkoomen onder het verbant en supmissii¹⁴ van alle heeren, hooven, richteren en gerigheten en in spilsyaalen¹⁵ judycatuire des hoofs provinsyaal van Gelderlant. Actum, Swolle, an den Boomert, den 7 januuary 1780,

¹⁰ lijnzaad

¹¹ Waarschijnlijk gaat het hier om het toekennen van het vruchtgebruik aan de langstlevende. Wanneer er echter geen kinderen en erfgenamen waren, verviel de inbreng weer aan beide oorspronkelijke partijen.

¹² accorderen

¹³ wanneer

¹⁴ Submissie (onderwerping)

¹⁵ Speciale ('in specie', in het bijzonder)

Jan Hyndryk Boomers, als bruydegom;

Gertyen Boogt, als bruit;

Dit is het [] mark van Garrit Boomers

Dit is het [] mark van Dyne Nijkamp, bruidegoms moeder;

Dit is het [] mark van Jan te Boght, bruits steefvader, met anhouden der penne;

Garrit Jan Bomers;

Yan Beerent Bomers;

Dit is het [] marck van Yanna Baitink, bruit moeder, met anholdinge der penne getekent;

Derk ter Bogt;

Johannes ter Bogt;

Battis Elshof, Beerent Mivelt

Dit is het [] marck van IJan Hindrick Kruikenstoel, met anholdinge der penne getekent;

Dit is het [] mark van Wilmijne te Bocht, met anholdinge der penne getekent

provincy aal van gel der lant adium
Swolle an den boomest den 7 Januarij
1780 Janhijndrick boomers als
~~getuige~~ bruydegom gertjen boogt
als bruit
Dit is het y mark van garrit boomers bruide
goms vader met anhouden der penne
Dit is het o mark van garrit boomers
Dit is het + mark van dyne nijkamp
bruide goms moeder
Dit is het y marck van Jan te boght
bruits steef vader met anhouden der penne
garrit Jan Bomers
yan Beerent Bomers
Dit is het o marck van yanna baitink
bruit moeder met anholdinge der penne getekent
Derk ter Boght
Johannes ter Boght
Battis elshof Beerent Mivelt
Dit is het y marck van iJan hindrick kruiken-
stoel met anholdinge der penne getekent
Dit is het y marck van wilmijne te bocht met anholdinge der penne getekent

De handtekeningen onder het huwelijkscontract tussen Jan Hindrick Boomers en Geertjen ter Boght, 7 januari 1780 (GldA, Huizen Nettelhorst en de Heest, inv.nr. 212).